

פרק נוסף בסידרה המנתחת את הרכב השיכבה השלטת בכל תחומי החיים ואת מקורות הכוח שלה

שיטת ספיר

עלים וחברות לצורך שליטה על המחיר, רים, ואיש הישר בעיניו יעשה. אם עד כה יכולה היתה הממשלה לפקח, לפחות להלכה, על רמת המחירים של מוצרים רבים עליידי פיקוח על מחיריהם של כמה מוצרים חיוניים (ומעט מאד הש"תמשה הממשלה באמצעי זה), הנה עתה באה תוכנית הכלכלית החדשה של שר האוצר, ומונעת גם אפשרות זאת. רק מחירי התחבורה הציבורית והלחם נשארו בפיקוח הממשלה. עתה מופקר המשק לחלוטין, ללא שום הסוואה, ובלי תנאים לשירותים ליבם של כמה יצרנים גדולים בכל ענף, הקובעים את המחיר מתוך הסכם ביניהם.

כשם שמחיר הכסף נקבע עליידי מאה מחליטנים בשלושת הבנקים הגדולים, כך נקבע מחיר מוצרי הצריכה השונים, המוצרים בישרי ארץ, עליידי כמה מאות מחליטנים מקרב בעייתתעשייה מן הסקטור הפרטי ושליטתה מן הסקטור הציבורי. יותר מכונם קובעים הקונצרנים הגדולים, שבהם בא לידי ביטוי באופן ממוסד ורישמי שיתוף הפעולה המלא בין "המעמד השלישי" וה"מעמד החדש".

ספיר עם יעקב דווינסון המרובע השולט במשק הישראלי

לפני כמה חודשים התעוררו תושבי מדינת ישראל משנתם, ומצאו את עצמם לפני תופעה חדשה ומאלפת. עיתונאי הבוקר בישרו להם כי שורה ארוכה של מוצרים, בכמה ענפים של מוצריצריכה בסיסיים, התייקרו בן-לילה באחוזים רבים. המוצרים שהתייקרו — בעיקר מיצרכי מזון — מיוצרים בכמה בתי-חרושת, בי סקטורים השונים של המשק. המיפעלים והחברות, אשר ייקרו את מוצריהם בה בעת, הגיעו להסכם מוקדם לא רק באשר לעיתוי העלאת המחירים, אלא גם — ודבר חמור לא פחות — באשר להיקפה ולגובהה.

בציבור קמה זעקה, ושר התמ"ת, גידעון פת, נאלץ להגיב. הוא טען שינסה לאלץ את המיפעלים לחזור בהם מהעלאת המחירים, ואף הזהיר שיחזיר שורה ארוכה של מוצרים לרשימת המוצרים הנתונה תחת פיקוח על המחירים.

מובן שדבר מכל אלה לא נעשה. ההסדרות, האמורה להגן על הצרכנים מפני שרירות ליבם של הקפיטליסטים הנוראים, הקימה אף היא קול זעקה, אך השתתקה עד מהרה: בדיקה שיטחית העלתה ש"תמישה מתוך תישעת המיפעלים, שהעלו את המחירים, שייכים להסתדרות.

כיוון שטענות, זעקות ואזהרות מצד מחליטני הדרג הפוליטי אינם מפחידים בי מיוחד, כשאינם מלווים במעשים, אימצה לה מאז התעשייה הישראלית מינהג קבוע, ומדי כמה שבועות מתבשר הציבור על שורה של מוצרים שמחיריהם עולים בי מועד ובישעור הנקבעים מראש עליידי בעלי המיפעלים. רשימת המוצרים הנתונים לפיקוח היא קצרה למדי, והתוצאה של תהליך זה היא שהועדה לפיקוח על המחירים נאלצה להעלות את מחיריהם של המוצרים הנמצאים תחת פיקוחה, בעיקבות עליית המחירים הכללית.

כך, למשל, איבדה הממשלה לי חלוטין את השליטה במחירים בי משק: אין היא שולטת במחירי הכסף ובקצב האינפלציה הנקבעים עליידי מחליטני הבנקים, ואין היא שולטת במחירי מוצרי התעשייה, הנקבעים עליידי מחליטני התעשייה.

תופעה זו ידועה בלשון הכלכלנים כי קרטל, או אוליגופול. בארצות-הברית ו-

שילטונן של כמה חברות גדולות בי מחירי ענף מסויים, עליידי הסכם ביניהן. המונע תחרות.

המחליטנים הכלכליים באים מאותן שכבות חברתיות שמהן מגיעים גם המחליטנים האחרים, ורבים ביניהם נולדו באותן שכבות. כימעט כולם אשכנזים, ותיקים בארץ או ילידיה. לא במקרה הגיעו אל צומתי-ההשפעה הכלכליים, בהם מתקבלות החלטות הגורלות לכלכלה הישראלית, בפרק הקודם ניסקרו הבנקאים שבין המחליטנים — ואולי החשובים שבכולם. היקפו של ענף הבנקאות והפיננסים בארץ הוא אדיר, ללא אח ורע בעולם. מאה האנשים היושבים בהנהלות ובמועצות-המנהלים של שלושת הבנקים הגדולים והחברות שבעלותם שולטים בתשעים אחוז ויותר מענף הבנקאות הישראלי. בתוקף מעמדם זה הם קובעים את המחיר החשוב ביותר בכלכלה הישראלית — מחיר הכסף. גם אילו רצינו להניח שהממשלה מבקשת ברצינות לנהל את כלכלת המדינה, לעולם לא היתה מצליחה לעשות זאת בתנאים הקיימים, בלי שתניח את דעתם של הבנקאים ובלי שתבטיח להם כי ריווחיה-הענק שלהם לא יופגעו.

בפרק זה נעסוק בקבוצות נוספות של מחליטנים כלכליים — האנשים המקבלים את החלטות הנוגעות לגובה המחירים והרווחים, לגובה השכר ולחלוקת ההכנסה הלאומית.

מאת שלמה פרנקל

הקנסות המוטלים עליהן ובלבד שיוכלו להעלות מחירים כרצונן, בלי לחשוש מתחרותיהן, המעלות מחירים באותה עת ובאותם שיעורים. אך בישראל אין נשמרת אפילו העמדת הפנים של "התחרות חופשית". אין שום חוק ממשי האוסר על התאגדותם של מיפ-

במדינות מערב-אירופה אסור הדבר על פי חוק. האמת היא שקיומו של החוק אינו מונע מתברות-הענק בארצות אלה להגיע להסכם ביניהן על גובה המחירים: אין מגישים מיספטים רבים על הפרת חוק זה. ולעיתים קשה להוכיח את האשמה, ובכל מיקרה משתלם לחברות-הענק לשלם את

מזון

וטבק

לגאל הורביץ עצמו הוא אחד הי מחליטנים הגדולים של ענף החלב ו-מוצריו. ענף זה חשוב במיוחד בארץ, בגלל מחירי הבשר הגבוהים, כאשר שכבות רחבות של האוכלוסייה משתמשות בחלב ו-במוצריו כמקור עיקרי לאספקת חלבונים למזונן.

יגאל הורביץ נולד ב-1919 בישרי אל, ומתגורר בכפר ורבורג. את הקריירה שלו עשה בתנועת המושבים, במפא"י, בי רפ"י ובליכוד. מישפחת הורביץ היא בעלת אחד משלושת מיפעלי-החלב-ומוצריו הי גדולים בארץ, הקובעים את כל המחירים בענף זה: מיפעל טנא-נוגה. יגאל הור-ביץ שייך לאחת המישפחות הגדולות וה-מסועפות של המשק והפוליטיקה הישרא-לית (על כך — באחד הפרקים הקרובים).
מיכאל שטראוס הוא המחליטן החשוב השני בענף החלב ומוצריו. הוא תעשיין בן תעשיין, חבר חשוב בהתאחדות התעשיינים ובעל מחלבות שטראוס ב-נהריה.

ספיר עם מרק מושביץ ואי-תחרות כלכלית

ספיר עם כנו גיטר שיתוף-פעולה פוליטי